

Vasa Pavković

SNIVANJE SNOVA

1

Snovi su dosadni: ovu tvrdnju Rolana Barta susreo sam davno, kao mlad čovek. Fascinirala me je. Ona je moto jedne od najboljih pesama koje sam napisao i koja je upravo opis jednog mog fascinantnog sna. Dakle: intencija samog teksta moje pesme direktno prkosi tvrdnji slavnog semiotičara.

Ali, hajde da zanemarimo moj pokušaj: ako su snovi odista *dosadni*, zašto ovdašnji čitaoci već godinama čitaju *Dnevnik* Laze Kostića iz 1903. godine, kratak i kontroverzan tekst, napisan uglavnom na francuskom, koji imamo u prevodu zahvaljujući Milanu Kašaninu i koji nije ništa drugo do prozni niz prepričanih i povremeno komentarisanih snova. Nešto više od dvadesetak strana!

Moglo bi da se ponudi više ukrštenih odgovora.

Važnu ulogu ima činjenica da u novije vreme Laza Kostić s pravom izlazi na glas najvećeg srpskog pesnika 19. veka i s druge strane prvog pesnika 20. veka. Najvećeg romantičarskog, ali i prvog modernističkog pesnika. No, to ipak ne bi bilo dovoljno za objašnjavanje neobičnog interesovanja za Kostićev pozni *Dnevnik*. (Sudbina njegovih pripovedaka, recimo, odgovarajuća je potvrda.)

Jednako važnu ulogu imaju sami tekstovi snova i komentara, kao i pesnikov nedvosmisleni stav prema njihovim sadržajima. Konačno: erotizam tih neobičnih, ekscentričnih snova, ako se o snovima uopšte može govoriti u okvirima takvog atributa!

Kada za trenutak pomislimo kakva bi bila sudbina ovog dnevničkog erotskog i erosnog spomenara da ga nije zapisala Kostićeva ruka – videćemo da je uloga pesnikovog lika bitna koliko i uloga teksta i da se u preseku njihovih smisaonih aura krije uzrok čitanosti i svojevrsne popularnosti (u užim spisateljskim krugovima) *Dnevnika* Laze Kostića. *Dnevnika* starog otprilike jedan vek.

2

Kako je izvesno, glavni junaci ovih snova su Lenka Dunderski, Lazina idealna (mrtva) draga i on sam. A snovi u kojima se ona javlja direktno ili indirektno, bili su za ostarelog pesnika naročita *kušanja*, koje mu je umrla mlada žena, u koju je bio zaljubljen do groba, upućivala s drugog sveta. Snovi su bili medijum putem kojih je ona iskušavala njihovu tajnu, u životu do kraja nerealizovanu, ljubav. Za Lazu Kostića, pokazuju snovi i komentari tih snova – tu nije bilo mesta nikakvoj sumnji.

U oba sna s kraja 1903. godine, koji su do nas stigli uz dragocenu pomoć doktora Radivoja Simonovića, Lazinog velikog prijatelja, Lenka Dunderski se likom ne pojavljuje,

već kao gradilac snovnih situacija, iz senke, *ispituje* prirodu Lazineg odnosa, prema njoj. Možda čak važnije od toga jesu pesnikove reakcije u snu. On se u drugom snu, koji je sam po sebi nesvesnost, *onesvesti* i počne da iz nesvesti u snu, hrli mrtvoj dragoj na onom svetu. To jest – hrli njegova duša. Pesnik nam faktički govori da se mogućnost susreta približila tako, što se on u svom zemnom obliku, približio samoj ivici smrti – pa je duša već napustila telo i krenula ka Lenki. Buđenje je poremetilo pesnikovu radost.

3

Za samo jednu noć, 1904. godine, međutim, Lenka će se Lazi Kostiću javiti čak četiri puta. Po njegovom uverenju, to je posledica njene dobrote i želje da ga nagradi pošto mu je kućna slava, Sveti Jovan Krstitelj (20-21. januar). Interesantno je da se u ovim kratkim snovima Lenka javljala u različitim „oblicima“: čas kao ostarela, zbrčkana stara žena, starija nego što bi bila da je živa, ali u drugom snu, ona se javlja, onako kako ju je pesnik gledao i kakva je bila u svojoj mladoj smrti. Vrlo je važno da u drugom snu, iz mladosti, Lenka daje Lazi mali erotski pristanak: – Hoću, al ne mnogo! – glasi njen odgovor. Treći san je koncentrisan na momenat jednog susreta i viđenja u snu, a četvrti je svojevrsno poricanje drugog sna. (I docnije, u snovima, Lenka će čas slati u pesnikov san svoju sestru, kao simboličku zamenicu, ili će se ređe pojavljivati sama, u magnovenjima.)

Divlji erotizam, koji je jedna od centralnih emotivnih osovina čitavog *Dnevnika*, obznanice se prvi put tvrde u snu od 31. maja 1904. Interesantno je da Lazin odnos (kao i Lenkin odnos, rekao bi svakako on), manifestno označava činjenica da mu Lenka šalje u san nekadašnju erotsku milosnicu, koju ona lično nije ni poznavala. Ovaj san je bitan, jer obznanjuje, u Lazinom komentaru, ideju da mu se idealna draga javljala u snovima, ali i na javi (*škripanje poda u staroj kući*), još pre osam godina! U poslednjem snu iz 1904. Lenka će se opet pesniku javiti kao ostarela, zbrčkana starica od oko 50 godina.

U nekoliko snova iz 1905. godine, verovatno je najinteresantnija simbolička pojava jednog gigantskog belog vola, koji sprečava Lazu u njegovom snovnom naumu, kao i scena u kojoj on kao beba sisa prst svoje mrtve drage. Ovi momenti se prosto nameću nekom psihoanalitičaru, na dublji analitički tretman.

4

Uzbudljiv i smisaono kompleksan san iz noći Mitrovdana 1907. godine, usložnjava ovu priču i hrišćanskom simbolikom (lik Marije Magdalene) – koju pesnik u komentaru tumači u skladnom duhu dugo željene razrešnice: – Nadam se da je to bila generalna proba moje agonije.

Strahovito živa tajna ljubav, uzrokovaće Lazino poveravanje, opet u snu, Lenkinim dvema sestrama: – Znete za mene L ... nije sasvim mrtva“. Čak ni u snu, one ga nisu razumele, san se pokazao kao racionalističko zdanje Lazineg uma, tako da je u snu doživeo odgovor kakav bi i u realnosti.

Ravnoteža oniričnog i realnog i ovde je ostala nenarušena – a san se pretvorio u svoju suproticu – potvrdu realnog poretka stvari!

Drugog februara naredne, 1908. godine, pesnik će trinaest godina posle Lenkine smrti sanjati jedan od najfascinantnijih snova, san u kojem Lenki obrazlaže razloge svoje ženidbe sa Julkom Palanački. Alibi odluke, idealna draga nalazi, u pesnikovoj želji da nju oslobodi bilo kakve obaveze prema njemu. Ovo transferisanje mogućnosti i potencija, simbolički je jedan od najdalekosežnijih objašnjenja situacije.

„Ona me voli! – Ona me voli dakle neprestano! Sreće li moje! Divnog li izgleda, divnih li nada za večnost!“ – ovi usklici prethode opisu narednih snova, koji su u proređenim pojavama oduševile starog pesnika. Jedan snevni poljubac, podseća nas na odličnu Kostićevu pesmu – Poljubila me je! – koju obično previđamo razmatrajući njegovo delo, a koja u ovoj intimnoj konstelaciji postaje daleko važnija.

Docniji san u snu od 20. avgusta, iste godine, pun snažnog erotskog naboja – otkriva pesnikovu fasciniranost skorom smrću, koju Laza Kostić vidi kao jedini most prema susretu sa Lenkom.

Konac dnevnika protiče u opisu smrtonosnih muka Kostićeve pozne žene, Julke Palanački i njene smrti, koja se ukršta sa snom o tri meseca, koje snevna Lenka traži od pesnika, e da bi se spremila za njihovo dugo odlagano venčanje.

To preplitanje sna i jave, gde snovi pobeđuju i životnu (javu) i smrt, jedna je od centralnih smisaonih karakteristika njegovog tajnog, kratkog i žestokog spisa.

5

Erotski dnevnik Laze Kostića je žanrovski usamljeno ostvarenje u našoj modernoj književnosti. Primer visoke fantastičke književnosti. Čak i docnije, retko su se u srpskoj beletristici pojavljivala slična dela i tek u novije vreme, u nekim prozama Jovice Aćina i Ljubomira Simovića, recimo, žanr se obnovio sa jednakom snagom. Inače, ovi neobični snovi su podstakli postmodernističkog prozaistu Milenka Pajića na stvaranje više interesantnih proza.

Smisaona složenost intimnih ali i univerzalnih (antičkih i hrišćanskih) simbola koje Kostićevi snovi sadrže, zgodan je povod, da se povuku paralele prema njegovoj poeziji i uvide motivske anticipacije, ali i savremene spone sa njegovim pesništvom, imajući na umu da je sve to vreme Kostić radio na svojoj labudovoj i najboljoj pesmi.